

KUINKA KASVAA YRITTÄJÄKSI

Yrittäjyyskasvatus kotitalousyrittäjäkoulutuksessa Ähtärin ammatti-instituutissa

Ulla Leinonen

Kehittämishankeraportti
Marraskuu 2007

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä LEINONEN, Ulla	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 28	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi KUINKA KASVAA YRITTÄJÄKSI Yrittäjyyskasvatus kotitalousyrittäjäkoulutuksessa Ähtärin ammatti-instituutissa		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu		
Työn ohjaaja LIETONEN, Raija		
Toimeksiantaja Ähtärin ammatti-instituutti		
Tiivistelmä <p>Kehittämishankkeen tavoitteena oli kehittää kotitalousyrittäjäkoulutukseen toteuttamiskelpoisia, yrittäjyyteen kannustavia ja valmiuksia antavia opetusmenetelmiä.</p> <p>Se, mitä yrittäjyydellä ymmärrettiin, vaikutti yrittäjyyskasvatuksen sisältöön, tavoitteisiin ja menetelmiin. Kun yrittäjyys ymmärrettiin kokonaisvaltaisesti omaehtoisena, sisäisenä ja ulkoisena yrittäjyytenä, myös yrittäjyyskasvatus oli kokonaisvaltaista, opiskelijan omaan elämään ja tulevaisuuteen tähtäävää toimintaa. Keinot opettaa yrittäjyyttä olivat samat, olipa kysymyksessä sisäinen tai ulkoinen yrittäjyys.</p> <p>Yrittäjyyteen kannustavista opetusmenetelmistä korostuivat opiskelijakeskeiset, vuoro-vaikutteiset, yhteistoiminnalliset, projektityyppiset ja tekemällä toteutettavat menetelmät.</p>		
Avainsanat (asiasanat) yrittäjyys, sisäinen yrittäjyys, ulkoinen yrittäjyys, yrittäjyyskasvatus, yhteistoiminnallinen oppiminen, tekemällä oppiminen		
Muut tiedot		

Author LEINONEN, Ulla	Type of Publication Development project report	
	Pages 28	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title HOW TO BECOME AN ENTREPRENEUR? Entrepreneurship education in Household Services at Ähtäri Vocational Institute		
Degree Programme Teacher Education College		
Tutor LIETONEN, Raija		
Assigned by Ähtäri Vocational Institute		
Abstract <p>The aim of this development project was to develop feasible, entrepreneurship incited and readiness giving teaching methods to Household Services entrepreneur education.</p> <p>What was understood about entrepreneurship, gave the knowledge to content, targets and methods of entrepreneurship education. When entrepreneurship was understood comprehensive independent, internal and external entrepreneurship, also the entrepreneurship education was integrated, aimed at student's own life and future. The methods to train the entrepreneurship were the same in entrepreneurship and internal entrepreneurship.</p> <p>Teaching methods encouraged to set up an own firm been emphasized student essential, interactive, co-operational, project based and learning by doing.</p>		
Keywords entrepreneurship, internal entrepreneurship, entrepreneurship education, co-operational learning, learning by doing		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	2
2 KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTA JA TAVOITTEET	4
3 MITÄ YRITTÄJYYS ON	6
4 MITÄ YRITTÄJYYSKASVATUS ON	8
5 KEINOJA YRITTÄJYYDEN OPETTAMISEEN	11
6 YRITTÄJYYSKASVATUS KOTITALOUSYRITTÄJÄ- KOULUTUKSESSA	15
7 ERILAISET OPPIJAT JA YRITTÄJYYSKASVATUS	20
8 POHDINTA	23
LÄHTEET	27

1 JOHDANTO

”Onnea, innovaatiota, rohkeutta, luovuutta ja sopivasti riskejä omalle polulle.” Utriainen

Yrittäjämäinen toiminta ja yrittäjyyden näkeminen ammatinvalinnallisena vaihtoehtona koetaan yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten seurauksena tärkeiksi. Työelämässä korostuvat jatkuva kouluttautuminen ja osaamisen päivittäminen – työntekijältä odotetaan valmiutta oppia uutta. Työelämää leimaavat pätkätyöt, työvoiman ikääntyminen, kansainvälisyys ja ammatinvaihdot. Tuottavuus ja tehokkuus ovat avainsanoja, jotka liitetään työhön kuin työhön.

Yrittäjyyskasvatuksen yksi tavoite on antaa opiskelijalle valmiuksia toimia työelämässä yrittäjämäisesti, olipa hän sitten palkkatyössä tai itsenäisenä yrittäjänä. Toinen yrittäjyyskasvatuksen tavoite on valmistaa opiskelijaa kohtaamaan tilanne, jossa hän miettii yrittäjyyttä varteenotettavana ammatinvalinnallisena vaihtoehtona.

Kehittämishankkeessani selvitän aluksi joidenkin suomalaisten asiantuntijoiden, tutkijoiden ja opettajien käsityksiä yrittäjyydestä ja yrittäjyyskasvatuksesta. Se, mitä yrittäjyydellä ymmärretään, vaikuttaa suoraan siihen, mitä yrittäjyyskasvatuksella ymmärretään ja miten yrittäjyyttä opetetaan.

Tulevien kotitalousyrittäjien opettajana on pohdittava ja kokeiltava erilaisia, hyväksi havaittuja, yksilöllisiä ja opiskelijalähtöisiä keinoja opettaa yrittäjyyttä. Yrittäjämäinen toiminta ja yrittäjyys mahdollisena ammattina on esillä niin Opetushallituksen antamissa kotitalouspalvelujen koulutusohjelman opetussuunnitelman perusteissa kuin oppilaitoksemme opetussuunnitelmassakin.

Kehittämishankkeeni teen Ähtärin ammatti-instituuttiin. Suomenselän koulutuskuntayhtymä omistaa Ähtärin ammatti-instituutin. Kuntayhtymän jäsenkunnat ovat Etelä-Pohjanmaalta Alavus, Lehtimäki, Soini, Töysä ja Ähtäri, Pirkanmaalta Virrat sekä Keski-Suomesta Multia ja Pylkönmäki. Koulutus-

kuntayhtymän tehtävänä on ammatillisen koulutuksen, ammatillisen aikuis-koulutuksen sekä oppisopimuskoulutuksen järjestäminen. Tehtäviin kuuluu myös oppilaitoksessa annettavan opetusta tukevan palvelu- ja tutkimustoiminnan järjestäminen. Koulutusaloista Ähtärin ammatti-instituutissa ovat edustettuina tekniikan ja liikenteen ala sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousala. Tekniikan ja liikenteen alan perustutkinnoista kone- ja metallialan, autoalan, sähköalan, rakennusalan ja puualan perustutkinnot voi suorittaa oppilaitoksessamme. Catering –alan, hotelli- ja ravintola-alan sekä kotitalous- ja kuluttajapalvelujen perustutkinnot puolestaan kuuluvat matkailu-, ravitsemis- ja talousalan tutkintoihin. Lisäksi oppilaitoksessamme järjestetään kotitalousopetusta (talouskoulu) sekä ohjaavaa ja valmistavaa koulutusta. Aikuis-koulutus- ja yrityspalveluosaston toimintoja ovat aikuiskoulutus, oppisopimuskoulutus sekä erilaiset projektit.

Kotitalouspalvelujen koulutusohjelman (kotitalousyrittäjän) suorittaneen on Opetushallituksen antamien opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteiden mukaan ”osattava tuottaa kotien ruoka-, puhtaanapito- ja vaatehuoltopalveluja ja muita kotityöpalveluasiakkaan tarvitsemia palveluja kannattavasti”. Lisäksi kotitalousyrittäjällä on oltava valmiuksia itsenäiseen ammatinharjoittamiseen ja yrittäjämäiseen toimintaan. Kotitalous- ja kuluttajapalvelujen perustutkinto muodostuu 120 opintoviikosta (ov), joista 20 on yhteisiä opintoja, 90 ammatillisia opintoja ja 10 opintoviikkoa vapaasti valittavia opintoja. Ammatilliset opinnot sisältävät kotien ruoka- ja ravitsemispalvelujen (30 ov), kotien puhtaanapito- ja tekstiilihuoltopalvelujen (20 ov) sekä kotityöpalvelujen tuottamisen (30 ov) opintokokonaisuudet. Lisäksi Ähtärin ammatti-instituutin oppilaitoskohtaisessa opetussuunnitelmassa ammatillisiin opintoihin kuuluu 10 opintoviikkoa hoivapainotteisia opintoja. Työssäoppimista on ammatillisten opintojen 90 opintoviikosta yhteensä 20. Työssäoppimispaikoina oppilaitoksemme kotitalousyrittäjäopiskelijoilla ovat kodit ja kodinomaiset laitokset.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTA JA TAVOITTEET

Osana talous- ja elinkeinopolitiikkaansa Matti Vanhasen ensimmäinen hallitus toteutti yrittäjyyden politiikkaohjelman, jonka sisältö hyväksyttiin valtioneuvoston yleisistunnossa huhtikuussa 2005. Yrittäjyyden politiikkaohjelman pääpaino oli yrittäjyyttä tukevissa käytännön hankkeissa. Ohjelma koostui viidestä osa-alueesta, joista yksi oli yrittäjyyskasvatus ja yritysneuvonta. (www.valtioneuvosto.fi.) Opetusministeriön yrittäjyyden toimenpideohjelma liittyy tuohon hallituksen yrittäjyyden politiikkaohjelmaan. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2003 – 2008 on ammatilliselle koulutukselle annettu yrittäjyyteen liittyviksi tavoitteiksi muun muassa opetussuunnitelmien kehittäminen yrittäjyysnäkökulmasta sekä työssäoppimisen kehittäminen. Lisäksi tavoitteena on kehittää ja laajentaa harjoitusyritys-toimintaa oppimismenetelmänä. (www.minedu.fi.)

Yrittäjyyskasvatus 2007 –konferenssissa Seinäjoella tammikuussa 2007 Opetushallituksen edustaja, opetusneuvos Elisabet Kinnunen kertoi tulevaisuuden haasteista. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2008 - 2012 yrittäjyys on keskeisessä asemassa. Tavoitteena on, että oppilaitokset ja koulut yhteistyössä sidosryhmien kanssa kehittävät sellaisia tapoja, joilla lisätään opiskelijoiden ja oppilaiden perustietoja yritystoiminnasta, sen merkityksestä ja mahdollisuuksista. Lisäksi luodaan kuvaa yrittäjyydestä ja lisätään mahdollisuuksia hankkia omakohtaista kokemusta yrittäjyydestä. Edelleen Elisabet Kinnunen kertoi, että vuosina 2007 – 2010 uudistettaviin perustutkintoihin tulee sisältymään ammatillisiin opintoihin noin viiden opintoviikon laajuinen yrittäjyysosaaminen sovellettuna kullekin ammattialalle. Tämän uudistuksen Kinnunen sanoi edellyttävän yrittäjyysopintojen oppimista myös työssäoppimisen aikana. Yrittäjyyspainotus ilmenee myös siinä, että Opetushallitus lisäsi opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteisiin 20 opintoviikon laajuisen yrittäjyys- ja yritystoiminta-osaamisen. Se sisältyy kaikkien perustutkintojen valinnaisiin ammatillisiin opintoihin. Kaikkiin edellä esitettyihin tavoitteisiin tullaan Elisabet Kinnusen mukaan pääsemään suurelta osin erilaisin opetusmenetelmällisin ratkaisuin.

Opetushallituksen vuonna 2000 antamissa ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteissa kaikille aloille yhteisissä painotuksissa on eräänä osiona yrittäjyys. ”Yrittäjyyden kehittämisen tavoitteena tulee olla, että opiskelijasta kehittyy oma-aloitteinen, tunnollinen, rohkea, kekseliäs ja työtään arvostava työntekijä ja ammatinharjoittaja sekä yrittäjä.” (Kotitalous- ja kuluttajapalvelujen perustutkinto 2000, 10.) Koska Opetushallitus on opetussuunnitelman perusteissa ohjeistanut oppilaitoksia muun muassa yrittäjyyskasvatukseen, näkyy se myös oppilaitoksemme kotitalousyrittäjien (kotitalouspalvelujen koulutusohjelman) opetussuunnitelmassa. Kesäkuun 28. päivänä 2006 allekirjoitettiin Etelä-Pohjanmaan yrittäjyyden edistämisen yhteistyösopimus. Tuon sopimuksen osapuolia ovat aluekehitysviranomaiset, elinkeinoelämän järjestöt, koulutus- ja tutkimusorganisaatiot sekä kunnat. Myös Ähtärin ammatti-instituutti on mukana sopimuksessa, jonka tavoitteena on vahvistaa yrittäjyyttä Etelä-Pohjanmaalla. (www.epliitto.fi) Samoin Suomenselän koulutuskuntayhtymän yhteisissä tulostavoitteissa lukuvuodeksi 2007 – 2008 on yhtenä tavoitteena yrittäjyyskasvatuksen edistäminen.

Kehittämishankkeeni tavoitteena on kehitellä

- toteuttamiskelpoinen
- sopivilla, ”elävillä” opetusmenetelmillä toteutettava
- koko opiskeluajan jatkuva
- opiskelijälähtöinen
- yhteistyöhön ”eväitä” antava
- kirjallinen

opetussuunnitelma kotitalousyrittäjäopiskelijoille sisäisestä ja ulkoisesta yrittäjyydestä.

Oppilaitoksemme kotitalousyrittäjäopiskelijoille toteutettavaa yrittäjyyskasvatusta pohtiessani päädyin tulokseen, että ulkoisen yrittäjyyden opetus on kohtuullisen hyvin suunniteltu ja toteutettukin. Koko oppilaitoksen yrittäjyyskasvatuksesta vastaavana koen kyllä, että yritystoiminnan eli ulkoisen yrittä-

yyden opetukseni on liian teoreettista ja toisaalta aina on parantamisen varaa muutenkin.

Kehittämishankkeeni alkaessa oppilaitoksemme kotitalousyrittäjäopiskelijoille tulee pakollisena yksi opintoviikko yritystoiminnan opiskelua toisen opiskeluvuoden aikana. Tuo opintoviikko on todellisuudessa yhteisiä valinnaisia opintoja, joihin kuuluu teoriassa yrityksen perustamisen ja yrityksessä toimimisen aakkoset. Viimeisen vuoden keväällä kotitalousyrittäjäopiskelijat perustavat oppilaitoksen sisälle yrityksen, joka toimii mahdollisimman paljon oikean yrityksen tavoin. Tämä yrityksen perustaminen ja yrityksessä toimiminen on laajuudeltaan viisi opintoviikkoa, joten kotitalousyrittäjäopiskelijamme suorittavat vähintään kuusi opintoviikkoa yritystoimintaan liittyviä opintoja.

Sisäinen yrittäjyys on taas opetussuunnitelmissa ”piilossa” ja se, miten se näkyy opetuksessa, riippuu ainakin opettajasta ja opiskelijaryhmästä. Omien kokemusteni ja työtovereideni kanssa käytyjen keskustelujen perusteella väitän, että nimenomaan sisäinen yrittäjyys olisi saatava jokaiselle kotitalousyrittäjäopiskelijalle juurrutettua jokapäiväiseksi toimintatavaksi niin koulussa kuin työssäoppimisessakin, ja etenkin työelämässä toisen palveluksessa tai omistajayrittäjänä. Juuri sisäisen yrittäjyyden opettaminen vaatii lisää ”panostamista”, uusia toimintatapoja, erilaisia opetusmenetelmiä erilaisille ja erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille ja opiskelijaryhmille. Koska sisäisen yrittäjyyden opettaminen on jokaiselle opettajalle kuuluva tehtävä, on työyhteisössä hyvä käydä keskusteluja tästä.

3 MITÄ YRITTÄJYYS ON

Arkikielessämme yrittäjyys-sanalla ymmärretään usein samaa kuin sanalla yritteliäisyys tai käsitteillä määrätietoisuus, aloitekyky, myönteinen työasenne, työhalu, menestymishalu, vastuun kantaminen, halu ottaa riskejä ja luovuus (Koiranen & Peltonen 1995, 22 – 26). Yrittäjyyttä tutkineet puolestaan liittävät yrittäjyyteen käsitteet itsenäisyys, individualismi ja tahto. Osa tutki-

joista korostaa yrittäjyydessä oman sosiaalisen aseman parantamispyrkimyksiä, osa taas ymmärtää yrittäjyyden oppimis- ja organisointiprosessina. (Luukkainen & Wuorinen 2002, 12 – 13.) Pekka Paajanen (2001, 31) näkee yrittäjyyden eräänlaisena yläkäsitteenä, jolla on erilaisia ilmenemismuotoja.

Yrittäjyyden ymmärtäminen sisäisenä ja ulkoisena yrittäjyytenä pohjautuu Matti Peltosen vuonna 1985 tekemään käsitteelliseen jakoon. Peltonen näkee yrittäjyyden toimintana, jolla on tavoitteet. Ensisijaisesti yrittäjyys on yksilön, yrityksen omistajan ja yrityksen työntekijän, ominaisuus. Peltonen puhuu myös työyhteisön keskimääräisestä yrittäjyydestä, joka voi olla enemmän tai vähemmän kuin ”osiensa” eli työyhteisön jäsenten yrittäjyyden summa. Se, miten hyvä tai huono työyhteisön keskimääräinen yrittäjyys on, riippuu siitä, miten hyvin työ on koordinoitu ja miten yhteistyö sujuu. Peltosen mukaan sisäinen yrittäjyys tarkoittaa ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapaa, mikä ilmenee ihmisen uskomuksissa, teoissa ja tunneilmaisuuksissa. (Luukkainen & Wuorinen 2002, 14.) Pekka Paajanen (2001, 52) määrittelee sisäisen yrittäjyyden yrittäjämäisenä ajattelu-, suhtautumis- ja toimintatapana jonkin työyhteisön jäsenenä sekä organisaation yrittäjämäisenä toimintatapana. Kari Ristimäki puolestaan ymmärtää sisäisen yrittäjyyden yrittäjämäisenä toimintana toisen palveluksessa (2004, 13). Juha Kansikas (2007, 62) toteaa kirjassaan, että sisäinen yrittäjä on muun muassa innostunut, aloitekykyinen, asialle omistautuva ja vastuuntuntoinen – todellinen ”unelmatyöntekijä”. Sisäisen yrittäjyyden synonyymina esimerkiksi Luukkainen ja Wuorinen käyttävät käsitettä yrittävyys (2002, 202).

Omaehtoisen yrittäjyyden –käsitettä on muun muassa Paula Kyrö ehdottanut sisäisen ja ulkoisen yrittäjyyden lisäksi. Kyrön mukaan omaehtoinen yrittäjyys tarkoittaa yksilön tapaa toimia elämässään yritteliäästi ja vastuuntuntoisesti, eli yksilön yrittäjämäistä toimintatapaa. Hän näkee omaehtoisen yrittäjyyden yksilön sisäisen ja ulkoisen yrittäjyyden taustalla. Omaehtoinen yrittäjyys tarkoittaa yrittäjyyden perimmäistä inhimillistä olemusta ja niin sisäinen kuin ulkoinenkin yrittäjyys ovat sen kulttuurisia muunnoksia. (Paajanen 2001, 37; Remes 2007.)

Tässä kehittämishankkeessa sisäisellä yrittäjyydellä tarkoitan yrittäjämäistä asennetta ja toimintatapaa, joka näkyy muun muassa rehellisyytenä, hyvänä työmoraalina, luotettavuutena, itsensä ja toisten terveenä arvostamisena sekä vastuuntuntoisena asioiden hoitamisena.

Ulkoisen yrittäjyyden määritelmät ovat, määrittelijästä riippumatta, hyvin samanlaisia. Ulkoisella yrittäjyydellä tarkoitetaan yrityksen omistamista ja johtamista eli toimimista omistajayrittäjänä. (Paajanen 2001, 52; Ristimäki 2004, 12; Utriainen 2003, 17.)

4 MITÄ YRITTÄJYYSKASVATUS ON

Yrittäjyyskasvatusta sanotaan aina olleen koulussa, vaikka sitä ei ole välttämättä tuolla nimellä tiedostettukaan (Utriainen 2003, 16). Remeksen mukaan kasvatukselliseksi tarpeeksi yrittäjyyskasvatus on noussut viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana. Se, mitä yrittäjyyskasvatuksella tarkoitetaan, perustuu siihen, mitä yrittäjyydellä ymmärretään; keskeisin kysymys on se, nähdäänkö yrittäjyys pelkästään ulkoisena yrittäjyytenä, vai kuuluuko siihen myös sisäinen yrittäjyys. (Remes 2007.) Luukkainen ja Wuorinen (2002, 202) korostavat, että kaikki kasvatus ja koulutus, joka perustuu konstruktivistiseen oppimisenäkemykseen, on yrittäjyyskasvatusta. Vaikka joillakin opettajilla voi olla edelleen käsitys, että yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on kasvattaa ulkoisia yrittäjiä, uskon, että suurin osa kuitenkin ymmärtää yrittäjyyden ja yrittäjyyskasvatuksen laajemmin. Nykyisin korostetaan niin sisäistä kuin ulkoistakin yrittäjyyttä. Paajanen on määritellyt yrittäjyyskasvatuksen sellaiseksi kasvatukseksi, jolla pyritään kehittämään opiskelijassa tietoja, taitoja ja asenteita, jotka ovat hyödyksi työelämässä omistajayrittäjänä tai toisen palveluksessa. (Paajanen 2001, 137.) Luukkainen ja Wuorinen (2002, 9) määrittelevät kirjassaan yrittäjyyskasvatuksen sisäisen ja ulkoisen yrittäjyyden kehittämisenä ja edistämisenä yksilöissä, mutta myös yrittäjämäisen käyttäytymisen edistämisenä työyhteisöissä.

Yrittäjyyskasvatus nähdään nykyisin yleisesti läpi koko eliniän ja koulujärjestelmän etenevänä prosessina, ei minään kertaluonteisena kurssina tai projektina. Jos oppilaitoksessa toteutettavassa yrittäjyyskasvatuksessa keskeisin kysymys on ”mitä opetetaan”, silloin yrittäjyys nähdään lähinnä ulkoisena yrittäjyytenä ja oppiaineena. Jos taas keskeisin kysymys on ”miten opetetaan”, yrittäjyys ymmärretään laajemmassa merkityksessä, ja yrittäjyyskasvatus on silloin integroituna kaikkeen opetukseen. Opettajan näkökulmasta yrittäjyyskasvatuksen sanotaankin olevan enemmän metodi kuin sisältö, eräänlainen pedagoginen valinta. Yrittäjyyskasvatus voidaan oppilaitoksen näkökulmasta ymmärtää myös toimintamallina, jolloin oppilaitos kokonaisuutena pyrkii kohti ”yrittävää koulua”. Tuolloin oppilaitoksessa voidaan keskittyä esimerkiksi yrittäjyyttä kehittäviin opetusmenetelmiin ja oppilaitoksen verkostotoiminnan tai työelämäyhteyksien kehittämiseen. (Kansikas 2007, 36; Luukkainen & Wuorinen 2002, 16, 203; Paajanen 2001, 135 – 136; Ristimäki 2004, 11 – 14, 47, 147; Utriainen 2003, 22, 24 – 39, 52.) Kyrö näkee yrittäjyyskasvatuksen, jota voidaan myös yrittäjämäiseksi pedagogiikaksi kutsua, kasvatukselliseksi vastineeksi omaehtoiselle yrittäjyydelle (Remes 2007). Kun omaehtoisuus esiintyy työyhteisössä, esimerkiksi oppilaitoksessa, kollektiivisena, voidaan sanoa, että oppilaitos toimii ”yrittävästi” ja silloin myös yrittäjyyskasvatus laajassa mielessä toteutuu.

Monet yrittäjyyskasvatuksen asiantuntijat ja tutkijat pitävät opettajia ja oppilaitosten henkeä ratkaisevana tekijänä yrittäjyyskasvatuksen toteutumises-
sa. Paajanen (2001, 138 – 141) on liseniaatin tutkimuksessaan konstruoinut yrittäjyyskasvattajan ideaalimallin. Hänen mukaansa ideaalille yrittäjyyskasvattajalle, yksittäiselle opettajalle on olemassa viisi kriteeriä:

1. yrittäjyyden ja yrittäjyyskasvatuksen ymmärrys
2. myönteinen suhtautuminen yrittämiseen ja yrittäjyyteen
3. yrittäjämäinen toiminta
4. nykyaikainen oppimisenäkemys
5. yrittäjyyteen kannustaminen, opiskelijan henkisen kasvun tukeminen ja yrittäjyyttä edistävien oppimismenetelmien käyttö.

Hyvä yrittäjyyskasvattaja ymmärtää yrittäjyyden kokonaisvaltaisesti, lähinnä toimintatapana ja prosessina. Hyvä opettaja ymmärtää myös yrittäjyyskasvatuksen holistisesti, jolloin sen päätavoitteena on opiskelijan oman elämän hallinta.

Se, että opettaja suhtautuu yrittäjyyteen ja yrittämiseen arvostavasti, vaikuttaa Paajasen mukaan suoraan myös opiskelijoihin. Opettajan toiminnan pitäisi olla yrittäjämäistä, mikä tarkoittaa esimerkiksi luovaa, riskejä ottavaa, aloitteellista ja aktiivista tapaa toimia. (Mts. 139.) Nykyaikaisista oppimisenäkemyksistä, jotka ovat ideaalille yrittäjyyskasvattajalle ominaisia, Paajanen (2001, 139) mainitsee kognitiivisen, konstruktivistisen ja humanistisen oppimisenäkemyksen.

Edelleen ideaalinen yrittäjyyskasvattaja osaa käyttää kaikille, erilaisille opiskelijoille sopivia ja yrittäjyyttä kehittäviä oppimismenetelmiä. Oppimistilanteiden tulisi olla joustavia, vaihtelevia, vuorovaikutteisia ja opiskelijakeskeisiä. Paajanen (2001, 141) näkee, että yrittäjyyskasvatuksen pitäisi muodostaa pitkiä prosesseja, jolloin ainekohtaiset oppiainerajat on unohdettava.

Suomen Kuntaliiton Yrittäjyys ja kunnat –hanke toteutettiin vuosina 2000 – 2002 Euroopan sosiaalirahaston, Kauppa- ja teollisuusministeriön sekä hankkeessa mukana olevien kuntien rahoittamana. Hankkeen tehtävänä oli koordinoita yrittäjyyskasvatukseen liittyviä itsenäisiä pilottihankkeita ja toimintamalleja. Hankkeessa oli mukana yhteensä 15 pilottikuntaa tai seutukuntaa ympäri Suomen. Hankkeen parissa toimi noin 70 erikokoisista peruskouluista, lukioista ja ammatillisista oppilaitoksista noin 200 opettajaa ja rehtoria. Lisäksi mukana hankkeessa oli yrittäjiä, yrittäjäjärjestöjä sekä uusyrityskeskusten toimijoita. Yrittäjyys ja kunnat–hankkeessa yrittäjyyskasvatus nähdään mahdollisuutena ja toimintatapana, jossa toimijat muodostavat yrittäjyyskasvatuksen ”myllyn”. Myllyn muodostavat kunta, seutukunta, yrittäjät, elinkeino- ja työelämä, opettajat, oppilaitokset ja perheet sekä kaiken toiminnan keskiössä opiskelija. Jokaisella yrittäjyyskasvatuksen myllyn taholla on tehtävänsä – olla tiennäyttäjinä -, jotta opiskelija – tulevaisuuden

tekijä – saa eväitä yrittäjyyteensä ja koko elämäänsä. (Utriainen 2003, 9 – 10, 44 – 45.)

Elisa Rantanen ja Jukka Vehviläinen tutkivat ja raportoivat, miten vuosina 2000 – 2006 toteutetut ja Opetushallituksen koordinoimat ESR -projektit ovat onnistuneet toiminnassaan. Kaikkien projektien tavoitteena oli muun muassa vähentää opintojen keskeyttämisiä toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Tutkimukseen osallistui yhteensä 27 ammatillista oppilaitosta ympäri Suomen. Tekijöistä, jotka vähentävät opintojen keskeyttämistä, osa liittyi läheisesti yrittäjyyskasvatukseen. Näitä olivat yksilölliset opiskelutavat, hyvät työssäoppimispaikat, yritysvierailut, uutiset työvoimatarpeesta sekä opettajien sitoutuminen työhönsä. Myös erilaiset hankkeet, luovuus opetuksessa, projektiopinnot sekä opettajien jatkuva opiskelijan ymmärtäminen ja valmius antaa uusia mahdollisuuksia ovat esimerkkeinä yrittäjyyteen ja yrittäjyyskasvatukseen liittyvistä, keskeyttämistä vähentävistä tekijöistä. (Rantanen & Vehviläinen 2007, 3, 36, 141 – 142.)

5 KEINOJA YRITTÄJYYDEN OPETTAMISEEN

Opetusmenetelmillä tai keinoilla tarkoitetaan niitä toimenpiteitä, joilla opettaja organisoii opiskelua ja pyrkii edistämään oppimista. Se, mikä on paras opetusmenetelmä milloinkin, on riippuvainen opetuksen tavoitteista ja sisällöstä, opettajan valmiuksista, ryhmän ja yksittäisen opiskelijan tottumuksista ja motivaatiosta sekä ulkonaisista resursseista kuten työskentelytilasta, välineistä, oppimateriaalista ja käytettävissä olevasta ajasta. (Vuorinen 2005, 63 – 75.)

Opiskelijan yrittäjyyttä kehittävät opettamisen menetelmät ovat hyvin samanlaiset, opetettiinpa sitten ulkoista tai sisäistä yrittäjyyttä (Paajanen 2001, 126). Yrittäjyyskasvatuksen asiantuntijat ja tutkijat ovat samaa mieltä siitä, mitkä opetusmenetelmät ovat parhaiten opiskelijoiden yrittäjyyttä tukevia ja

kehittäviä. Paajasen (2001, 140) mukaan yrittäjyyttä tukevia ja edistäviä opetusmenetelmiä ovat muun muassa:

- opiskelijakeskeiset
- vuorovaikutusta sisältävät
- integroidut, laajat ja holistiset ohjelmat
- toiminnalliset, kokemukselliset
- työelämän kanssa yhteistyössä toteutettavat
- projektityyppiset
- ongelmakeskeiset
- yhteistoiminnalliset ja
- tekemällä toteutettavat menetelmät.

Opettajan ja opiskelijan roolit ovat muuttuneet. Nykyään opiskelija nähdään aktiivisena ja vastuullisena toimijana, kun taas opettaja oppimisen mahdollistajana ja tukijana. On siirrytty opettajakeskeisyydestä opiskelijakeskeisyyteen. Opiskelijakeskeisyys tarkoittaa sitä, että jokainen opiskelija saa oppia omassa tahdissaan ja omalla tavallaan, jopa luovasti. Koirasen ja Peltosen (1995, 58) mukaan yrittäjyyttä aktivoivassa oppimisympäristössä oppiminen on joustavaa, vapaamuotoista ja vuorovaikutteista, kun taas yrittäjyyttä passivoivassa ympäristössä oppiminen on ajallisesti säädeltyä, organisoitua ja opettajalta oppimista. Edelleen yrittäjyyttä passivoivassa ympäristössä virheitä opitaan pelkäämään, kun taas yrittäjyyttä aktivoivassa virheitä opitaan rakastamaan, mutta niiden uusiutumista vihaamaan. Samasta asiasta – mahdollisuudesta ottaa riskejä ja epäonnistua turvallisessa, tuetussa ympäristössä – kirjoittaa myös Remes (2007). Ulkoiselle yrittäjälle riskien ottaminen ja epäonnistuminenkin ainakin jossain määrin on tuttua ja totta.

Vuorovaikutustaidot ovat keskeinen menestystekijä niin jokaisen henkilökohtaisessa elämässä kuin työelämässäkin. Toisen ihmisen aito kuunteleminen, hänen mielipiteensä kunnioittaminen ja omien mielipiteiden perustelevminen ovat taitoja, joiden opiskelua täytyy yrittäjyyskasvatukseenkin sisäl-

lyttää. Vuorovaikutustaitoja voidaan harjoitella esimerkiksi väittelyillä ja neuvotteluilla. (Luukkainen & Wuorinen 2002, 163.)

Työelämän kanssa tehtävää yhteistyötä korostaa jokainen yrittäjyyskasvatuksen asiantuntija. Oppilaitos ei ole enää se ainoa oikea paikka, jossa oppimista tapahtuu. Työelämäyhteistyö tarkoittaa esimerkiksi työssäoppimista, jota jokaisessa ammatillisessa perustutkinnossa on vähintään 20 opintoviikkoa. Lisäksi yhteistyö voi olla vierailuja eri yrityksiin tai opinnäytetöiden tai muiden projektien toteuttamista työpaikoilla. Oppilaitosten ja yritysten välisestä, sujuvasta yhteistyöstä hyötyvät kaikki osapuolet: oppilaitos, työelämä ja se kaikkein tärkein eli opiskelija. (Ristimäki 2004, 99 – 108.)

Ei sisäistä eikä ulkoista yrittäjyyttä voi opettaa ainoastaan teoriassa; toiminnan, kokemusten ja tekemisen kautta opiskelijoiden on todettu oppivan parhaiten yrittäjämäistä toimintaa. Tekemällä oppimisen ja kokemuksellisen oppimisen kautta opiskelijat saavat elämyksiä ja omakohtaisia kokemuksia asioista, joista heiltä kokemukset puuttuvat. Kokemuksellisessa oppimisessa oppimisprosessin ajatellaan etenevän syklisesti, jolloin onnistumiset tuottavat uutta sovellettavaa tietoa ja uusia kokemuksia, jotka puolestaan reflektoidaan. Yksilöllisyyden sijasta painotetaan yhteisöllisyyttä ja yhteistyötä, mitkä seikat ovat tärkeitä sisäisessä ja ulkoisessa yrittäjyydessä.

([http://verkko.luotsi.chydenius.fi/salatutsivut/pedagoginen/didaktiset ...](http://verkko.luotsi.chydenius.fi/salatutsivut/pedagoginen/didaktiset...))

Teoriaopiskelua ei pidä kuitenkaan kokonaan unohtaa. Se on käyttökelpoista muun muassa silloin, kun opiskeltavana on liiketoiminnan harjoittamisen ”tempuoppi” (Ristimäki 2004, 120). Teoreettista tietoa käytetään myös tekemällä oppimisen menetelmässä; ei tosin oppimisen lähtökohtana, vaan sen tukena

([http://verkko.luotsi.chydenius.fi/salatutsivut/pedagoginen/didaktiset ...](http://verkko.luotsi.chydenius.fi/salatutsivut/pedagoginen/didaktiset...)).

Teoriaakin voi opettaa monella, yrittäjämäiselläkin tavalla. Vuorisen (2005, 78 – 91) mukaan esittävä opetus, mihin teoriaopetus yleensä yhdistetään, on hyvä työtapo silloin, kun tavoitteet ovat tiedollisia. Lisäksi hän pitää esittävää opetusta hyvänä tukena muiden työtapojen, kuten esimerkiksi opetuskeskustelun ja demonstraation rinnalla.

Ongelmakeskeisen ja yhteistoiminnallisen oppimisen menetelmät ovat monissa yrittäjyyskasvatushankkeissa hyviksi havaittu. Yhteistoiminnallisessa oppimisessa korostetaan yhteistyön ja sosiaalisen vuorovaikutuksen merkitystä. Oppiminen nähdään yksilöllisen prosessin lisäksi myös sosiaalisena prosessina. Opiskelijat työskentelevät yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi, ratkaisevat yhdessä asettamansa ongelmat ja ottavat vastuuta niin omasta, kuin muidenkin ryhmän jäsenten oppimisesta. Opettajan rooli on toimia neuvonantajana ja tasavertaisena keskustelijana. Lisäksi opettaja tukee ja auttaa opiskelijoiden yhteistoiminnallisuutta ja ryhmäytymistä. Ryhmätoiminnan avulla opitaan monia yrittäjyyteen liittyviä taitoja, kuten sosiaalista vuorovaikutusta, yhteistyötaitoja, vastuullisuutta ja itseohjautuvuutta. Yhteistoiminnallisen oppimisen menetelmiä ovat esimerkiksi vastavuoroinen opettaminen eli opiskelijat opettajina, väittely, kirjoitusryhmät ja ryhmätyöprojektit. (<http://verkkoluotsi.chydenius.fi/salatutsivut/pedagoginen/didaktiset> ...)

Ongelmakeskeinen oppiminen, eräs yhteistoiminnallisen oppimisen muoto, perustuu ajatukselle, että oppiminen on aitojen tosielämän ongelmien ratkaisua, joka löytyy oppimisprosessin kautta. Ongelmakeskeisessä oppimisessa 3 – 5 hengen ryhmissä toimivat opiskelijat ovat keskeisessä roolissa. Opiskelija nähdään itseohjautuvana ja luontaisesti uteliaana todellisia ja konkreettisia ilmiöitä kohtaan. Opettajan tehtävänä on pitää ongelmanratkaisuprosessi käynnissä mallittamalla asiantuntijan ajattelua. Ohjaaja toimii koordinaattorina, joka on mukana pienryhmäkeskusteluissa kommentoimalla opiskelijoiden esille tuomia asioita, mutta ei ota aktiivista roolia ryhmän vetämisessä.

(http://tievie oulu.fi/verkkopedagogiikka/luku_6/ongelmakeskeinen.htm.)

Opiskelijat ovat kaikki erilaisia, ryhmätkin ovat erilaisia. Siksi ei ole olemassa yhtä ainoa oikeaa tapaa opettaa ja oppia yrittäjyyttä, johon mielestäni jokaisella opiskelijalla on kuitenkin oikeus. Paajasen (2001, 258) mukaan ”oppimismenetelmien tulisi kuitenkin olla sellaisia, jotka harjaannuttavat opiskelijoita aktiiviseen toimintatapaan ja selviytymistapoihin omassa elämässään”.

6 YRITTÄJYYSKASVATUS KOTITALOUSYRITTÄJÄKOULUTUKSESSA

”Kotitalousyrittäjäkoulutuksessa on yrittäjyyskasvatusta yhteensä 120 opintoviikkoa.” Näin totesi eräs kollegani Yrittäjyyskasvatus 2007 -konferenssissa. Tuo ajatus on ollut mielessä pohtiessani yrittäjyyskasvatusta tuleville kotitalousyrittäjille; en erittele, milloin on kysymyksessä sisäinen ja milloin ulkoinen yrittäjyys. Itsenäisenä yrittäjänä toimiminen ja siinä onnistuminen vaatii aina vahvaa sisäistä yrittäjyyttä, joten senkin takia menetelmät opiskella yrittäjyyttä ovat yhteneväiset. Ulkoista yrittäjyyttä opiskeltaessa mukana on aina sisäistä yrittäjyyttä.

Opetushallituksen (2000, 10) antamien ohjeiden mukaan yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on oltava se, että opiskelijasta kehittyy oma-aloitteinen, tunnollinen, rohkea, kekseliäs ja työtään arvostava työntekijä ja ammatinharjoittaja sekä yrittäjä. Näin ollen myöskään Opetushallitus ei ole ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteissa eritellyt sisäistä ja ulkoista yrittäjyyttä.

Sisäinen yrittäjyyskasvatus sisältyy varmasti jokaisen opettajan jokaiseen opintokokonaisuuteen ja –jaksoon sekä oppituntiin. Aika usein keskustellaan kotitalousyrittäjäopiskelijoiden kanssa esimerkiksi kouluun- ja työhöntuloajoista, poissaoloista ja omasta opiskeluvastuusta. Sen lisäksi, että jokainen opettaja tietoisesti tai tietämättään yrittäjäkasvattaa opiskelijoita, on tiettyjä opintoja, joissa opiskellaan jokaisen ryhmän kanssa esimerkiksi työelämän pelisääntöjä. Yhteisissä pakollisissa opinnoissa on yhden opintoviikon mittainen yhteiskunta-, yritys- ja työelämä-tieto, jonka jokainen, kaikkien ammatillisten perustutkintojen opiskelija suorittaa. Kokemukseni mukaan opiskelijoiden vuorovaikutus- ja ryhmätyötaidot ovat viime vuosien aikana rapistuneet. Myös erilaisuuden hyväksyminen on monien opiskelijaryhmien mielestä vaikeaa. Vastuu oppimisesta on joidenkin opiskelijoiden näkemyksen mukaan jollakin muulla kuin itsellä. Ajoittain tuntuu siltä, että jotkut opiskelijat odottavat valmista pakettia, jonka opettaja on tehnyt ja riittää, että opiskelija vain ottaa paketin käyttöön. Se, että ryhmässä on opiskelijoita, jotka eivät etene opinnoissaan samassa tahdissa muiden kanssa, vaatii niin

opiskelijalta itseltään, kuin muiltakin erilaisen opintopolun hyväksymistä. Jokaisella on oikeus opiskella omalla tavallaan ja omassa aikataulussaan, mutta vastuu on kuitenkin jokaisella opiskelijalla itsellään. Työelämässä, sekä toisen palveluksessa että yrittäjänä, tarvitaan aktiivista otetta työhön, hyviä tai ainakin kohtuullisia vuorovaikutus- ja ryhmätyötaitoja sekä kulttuuriltaan, tavoiltaan, persoonaltaan, ominaisuuksiltaan erilaisten ihmisten hyväksymistä ja heidän kanssaan toimeen tulemista.

Erilaisten ihmisten kanssa toimiminen tulee kotitalousyrittäjäopiskelijoilla opiskeltavaksi viimeistään kotityöpalveluiden tuottamisen opintokokonaisuudessa. Vanhusten ja erilaisten vammaisten kohtaamista ja ymmärtämistä opiskellaan koulussa, mutta vielä enemmän työssäoppimispaikoissa. Valinnaisiin yhteisiin opintoihin kuuluvassa kulttuurien tuntemuksessa opiskelijat tutustuvat erilaisista kulttuureista tulevien ihmisten tapoihin ja tottumuksiin eli asioihin, jotka on hyvä tuntea työelämässä, olipa kysymyksessä sitten eri kulttuurista tuleva asiakas tai työtoveri. Kulttuurien tuntemuksen kotitalousyrittäjäopiskelijat opiskelevat yksilöllisen työskentelyn menetelmin tietotekniikan luokassa. Jokainen tekee tietyt oppimistehtävät omassa tahdissaan ja tuotoksena on omannäköinen oppimispäiväkirja.

Vuorovaikutus- ja ryhmätyötaitoja harjoitellaan hyvin monilla teorian ja käytännön oppitunneilla; opiskelijat valmistavat pienissä ryhmissä tai pareittain ateroita tai siivoavat. Paria tai pienryhmää ei aina saa itse valita, vaan on hyvä opetella työn tekemistä eri ihmisten kanssa niin kuin työelämässäkin. Samalla tulee harjoiteltua neuvottelutaitoja, toisen mielipiteiden huomioon ottamista ja omien ajatusten perustelemista. Noihin käytännön tunteihin kuuluu lisäksi niin opiskelijan itsearviointi kuin työparinkin työskentelyn arviointi. Nämäkin ovat yrittäjyyteen liittyviä taitoja.

Toisena opiskeluvuotenaan kotitalousyrittäjäopiskelijat pääsevät kokeilemaan asiakaspalvelutaitojaan, kun he käyvät kodeissa siivoamassa tai leipovat oppilaitoksessa tilauksesta oikeille asiakkaille. Nämä asiakastyöt tehdään turvallisesti opettajan ohjauksessa. Oppilaitoksen kanttiinissa opiskelijat ovat kukin vuorollaan työssä ja siellä asiakkaina ovat toiset opiskelijat ja

henkilökunta. Niin ikään toisen opiskeluvuoden aikana opiskelijaryhmä valitsee joko yhden opintoviikon mittaisen yritystoiminnan tai ryhmän opiskelijat lähtevät mukaan Vuosi yrittäjänä –opetusohjelmaan.

Yritystoiminnan opintoviikko sisältää yrityksen perustamiseen ja yrittäjänä toimimiseen liittyviä perusasioita, kuten esimerkiksi yrittäjän ominaisuudet, liikeidea-ajattelun, eri yritysmuodot pääpiirteissään, markkinointia, yritysten verotusta ja riskien hallintaa. Tuon opintoviikon sisältöihin kuuluu vierailut joissakin yrityksissä. Lisäksi opiskelijat haastattelevat yksin tai pareittain oikeita yrittäjiä, joiden ”yrittäjyyden elämänkaaret” esitetään toisille ryhmän opiskelijoille.

Nuori Yrittäjyys ry on voittoa tavoittelematon yhdistys, joka kuuluu yli 100 jäsenmaata käsittävään kansainväliseen kattojärjestöön Junior Achievement Worldwiden. Vuosi yrittäjänä –ohjelma on Nuori Yrittäjyys ry:n yksi 14 – 25 -vuotiaalle nuorille tarkoitetuista opinto-ohjelmista. Kaikki ohjelmat ovat tekemällä oppimisen periaatteella toimivia kokonaisuuksia, jotka opettavat ongelmanratkaisua, ryhmätyötä ja vastuunottoa omasta toiminnasta. Vuosi yrittäjänä -ohjelman aikana opiskelijat perustavat lukuvuoden ajaksi oikealla rahalla toimivia yrityksiä, jotka tuottavat palveluita tai tuotteita yrityksen liikeidean mukaisesti. Jokaisen NY-yrityksen tukena on liike-elämästä neuvonantaja eli oikea yrittäjä, jonka tehtävänä on neuvoa opiskelijoita yritystoimintaan liittyvissä kysymyksissä oman kokemuksen ja näkemyksen kautta. Neuvonantajan lisäksi nuorten yrittäjien tukena on aina ohjaava opettaja, joka on apuna ideoinnissa. Hän välittää tietoa eri mahdollisuuksista ja järjestää liike-elämäyhteyksiä. Usein ohjaava opettaja etsii sopivan neuvonantajan yritykselle, ohjaa pankki- ja muissa viranomaisyhteyksissä sekä on linkkinä NY-toimistoon. (www.nuoriyrittajyys.fi.) Jokainen opiskelija, joka toimii koko lukuvuoden ajan NY-yrityksessä, saa kahdesta opintoviikosta suorituserkinnän vapaasti valittaviin opintoihin.

Viimeisen opiskeluvuoden keväällä kotitalousyrittäjäopiskelijat perustavat oppilaitoksen sisälle yrityksen. Tämän yrityksen perustamiseen opiskelijat eivät sijoita omaa rahaa, mutta muuten yritys toimii mahdollisimman paljon

oikean yrityksen tavoin. Opiskelijat päättävät yhdessä yrityksensä liikeidean, yritysmuodon ja nimen sekä sopivat tietyistä vastuualueista ja pelisäännöistä. Kaikki päätökset tehdään yrityksen kokouksissa, joissa tulee samalla harjoiteltua kokouskäyttäytymistä. Talouspäällikkö toimii oppilaitoksen edustajana tietynlaisena yrityksen ulkopuolisena rahoittajana, jonka kanssa opiskelijat käyvät rahoitukseen liittyvät neuvottelut. Opiskelijayritys tuottaa kotityöpalveluita oikeille asiakkaille yrittäjien määrittelemillä hinnoilla. Oppilaitoksessa hoidetaan yrityksen kirjanpito sekä laskutus ja sen jälkeen, kun yritys on lopettanut toimintansa ja maksanut oppilaitokselle saamansa lainan sovittuun, jaetaan yrittäjien kesken mahdollinen voitto sovittujen periaatteiden mukaisesti. Opettajien rooli on olla mukana ohjaajina ja työn opastajina, mutta varsinaisesti yrityksessä toimivat opiskelijat. Tähän oppilaitoksen sisäiseen yritykseen on varattu yhteensä viisi opintoviikkoa kotityöpalvelujen tuottamisen –opintokokonaisuudesta. Näin ollen jokainen kotitalousyrittäjä-opiskelija on mukana koulutuksensa aikana ainakin yhdessä harjoitusyrityksessä - myös ne, jotka eivät ole olleet NY-yrityksessä.

Jollakin viimeisen vuoden työssäoppimisjaksolla kotitalousyrittäjäopiskelijat tekevät yrittäjyyteen liittyvän oppimistehtävän. Tässä tehtävässä työssäoppija ottaa selvää ja raportoi muun muassa yrityksen tai julkisen sektorin työpaikan taustasta, liikeideasta tai toiminta-ajatuksista, asiakasryhmistä ja markkinoinnista. Mikäli työssäoppimispaikka on yksityinen yritys, on hyvä, jos opiskelija voi seurata edes yhden päivän ajan yrittäjän työskentelyä ja saada näin pienen aavistuksen siitä, mitä yrittäjä ammattina voi merkitä. Valitettavasti opiskelijoidemme työssäoppimispaikoista vain murto-osa on yksityisiä yrityksiä, joten suurin osa kotitalousyrittäjäopiskelijoista suorittaa kaikki työssäoppimisjaksonsa julkisella sektorilla.

Opinnäytetöiden kohdentaminen yrityksiin, yritystoimintaan ja työpaikkoihin on eräs yrittäjyyskasvatuksen tapa, josta hyötyvät opiskelijan lisäksi myös yritykset ja työpaikat asiakkaineen. Opiskelija saa mahdollisuuden soveltaa oppimiaan taitoja käytännön tilanteisiin. Samalla hän saa hyvää harjoitusta esimerkiksi oma-aloitteisuuteen ja ongelmanratkaisuun. Yritykset ja työpai-

kat voivat saada tällaisesta yhteistyöstä uutta tietoa ja uusia käytänteitä työhönsä, joista sitten myös asiakkaat hyötyvät.

Yrittäjien ja työssäoppimispaikkojen lisäksi yhteistyötä on jonkin verran tehty Ähtärin 4H-yhdistyksen kanssa. 4H on kansalaisjärjestö, jonka ydintehtävänä on tukea lasten ja nuorten tasapainoista kehitystä ja kasvamista vastuuseen edistämällä muun muassa nuorten omatoimisuutta, yritteliäisyyttä, yhteistyötaitoja sekä arjen taitoja. 4H-liitto järjestää myös omaa yrittäjäkoulutusta, jonka laajuus on 20 – 40 tuntia.

(www.4h.fi/nuorten_sivut/koulutukset_ja_kurssit/4h-yrittaja). Yhteistyö on ollut yhteisiin tapahtumiin, lähinnä yritysideakilpailuihin osallistumista. Tuota yhteistyötä jatketaan ja uusiakin yhteistyön muotoja on jo suunnitelmassa.

Ulkoisen yrittäjyyden kanssa kotitalousyrittäjäopiskelijat, niin kuin muutkin oppilaitoksemme uudet opiskelijat, ovat tekemisissä jo ensimmäisenä koulupäivänään. Opiskelijatietolomakkeessa on perheyrittäjyyteen liittyvä kysymys. Mikäli opiskelijan vanhemmat tai toinen heistä toimii yrittäjänä, lomakkeessa kysytään opiskelijan toiveita suorittaa työssäoppimisjaksoja perheyrittäjäyksessä.

Opiskelijan valmistuessa, ja varsinkin mikäli hän ajattelee yrittäjyyttä ammatikseen, tulisi oppilaitoksessa olla mahdollisuus ohjata tuleva yrittäjä yrityshautomoon. Tällä hetkellä Ähtärin ammatti-instituutissa ei ole olemassa yrityshautomotoimintaa, mutta oppilaitoksemme aikuiskoulutus ja yrityspalveluosastolta ohjataan alkavaa yrittäjää eteenpäin. Kaikki oppilaitoksestamme valmistuvat ryhmät käyvät työvoimatoimistossa, jossa myös yrittäjyyteen liittyviin kysymyksiin saa vastauksia.

7 ERILAISET OPPIJAT JA YRITTÄJYYSKASVATUS

Ammatillisen erityisopetuksen järjestämisestä säädetään laissa ja asetuksessa ammatillisesta koulutuksesta. ”Vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi erityisiä opetus- tai oppilashuoltopalveluja tarvitsevien opiskelijoiden opetus annetaan erityisopetuksena.” Erityisopetuksella turvataan henkilökohtaisiin edellytyksiin perustuva oppiminen, itsensä kehittäminen ja ihmisenä kasvaminen. Erityisopetukseen liitetään tukitoimia ja tarvittaessa myös kuntoutusta yhteistyössä kuntoutuspalvelujen tuottajien kanssa. (Kotitalous- ja kuluttajapalvelujen perustutkinto 2000, 76.)

Ähtärin ammatti-instituutissa erityisopiskelijat nimeää opiskelijahuoltoryhmä luokanvalvojaa kuultuaan. Opiskelijahuoltoryhmään kuuluvat terveydenhoitaja, kuraattori, koulupsykologi, oppilaanohjaaja, erityisopetusvastaava ja rehtori.

Jokaiselle erityisopiskelijalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämisestä koskeva suunnitelma (HOJKS). Tuohon suunnitelmaan sisältyy suoritettava tutkinto, opetuksessa noudatettavat opetussuunnitelman tai näyttötutkinnon perusteet, tutkinnon laajuus, opiskelijalle laadittu henkilökohtainen opetussuunnitelma (HOPS), opiskelijan saamat palvelu- ja tukitoimet vastuhenkilöineen sekä erityisopetuksen perusteet. (Mts. 77.) HOJKS:in laadintaan osallistuvat opiskelija itse, alaikäisen huoltaja(t), luokanvalvoja, tarvittaessa kuraattori, ammatti-instituutin asiantuntija-opettaja, ja jos mahdollista myös opiskelijan aikaisemman koulun edustaja. HOJKS voidaan tehdä lukuvuodeksi kerrallaan tai koko opiskeluajaksi. Joka tapauksessa sitä on säännöllisesti päivitettävä. Opinto-ohjaaja vastaa henkilökohtaisten opetuksen järjestämisestä koskevien suunnitelmien kokonaiskoordinoinnista ja ohjauksesta.

Erityisopiskelijalle laaditaan myös henkilökohtainen opetussuunnitelma, HOPS, joka pohjautuu opiskelijan yksilöllisiin tarpeisiin ja tavoitteisiin, jotka

voivat olla mukautetut (Mts. 77). Ähtärin ammatti-instituutissa HOPS:n laativat opiskelija ja luokanvalvoja yhdessä. Yleensä luokanvalvoja keskustelee eri aineiden opettajien, erityisopettajan ja kuraattorin kanssa.

Erityisopetuksen työtavoista ja menetelmistä kotitalousyrittäjäkoulutuksessa ovat käytössä integraatio, samanaikaisopetus, yksilöllinen opetus ja työssäoppimisen tukeminen. ”Integraatio erityiskasvatuksen yhteydessä tarkoittaa pyrkimystä toteuttaa erityiskasvatus mahdollisimman pitkälle yleisten kasvatuspalvelujen yhteydessä ja niihin sulautettuna ...”(Moberg 2001, 137). Oppilaitoksessamme erilaiset oppijat ovat normaaliryhmissä, eivät erillisessä erityisopetusryhmässä. Samanaikaisopetusta tai rinnakkaisopetusta, mitä termiä me käytämme, on toteutettu niin matematiikan kuin ammatinkin opetuksessa. Matematiikan tunneilla meitä on ollut kaksi opettajaa ja olemme opiskelijoiden tietämättä jakaneet heidät keskenämme. Varsinkin niille opiskelijoille, joilla on vaikeuksia matematiikan opiskelussa, on näyttänyt olevan tärkeää, että ohjaus tulee aina samanlaisena. Ammatillisessa opetuksessa rinnakkaisopetus toteutuu niin, että opettajan apuna on toinen saman alan opettaja tai opiskelija-ohjaaja. Niin opiskelijat kuin opettajatkin ovat kokeneet rinnakkaisopetuksen erittäin hyväksi ja tuloksekkaaksi. Ryhmätkään eivät mitenkään pidä outona sitä, että opettajia on joillakin tunneilla kaksi, vaan päinvastoin jopa kaivataan toista opettajaa tai ohjaajaa, jos jollakin tunnilla onkin poikkeuksellisesti paikalla vain vastuuopettaja. Yksilöllistä, ohjaavaa opetusta käytetään niin teorian kuin käytännönkin opetuksessa. Opetus mukautetuin tavoittein, opiskeluajan pidentäminen ja työllistymisen tukeminen ovat monen opiskelijan kohdalla tätä päivää.

Erilaisen oppijan opinnoissa yrittäjyyskasvatus painottuu sisäiseen yrittäjyyteen. Sen, että kotitalousyrittäjän tutkinnon suorittanut erilainen oppija löytää paikkansa työelämässä sekä onnistuu työssään ja elämässään, täytyy olla erilaistenkin oppijoiden yrittäjyyskasvatuksen päätavoitteena. Ihmisen hyvä itsetunto on yksi tärkeä tekijä sekä työelämässä että koko elämässä selviytymisessä.

Jaakko Antila (2003, 123 – 129) on pohtinut erilaisen oppijan itsetunnon kehitystä. Erilaisen oppijan luottamus omiin kykyihin on voinut kadota epäonnistumisten myötä tai toisaalta se voi olla liian optimistinen ja epärealistinen. Antila antaa muutamia esimerkkejä keinoista, millä opiskelijan itsetuntoa voidaan parantaa. Ensimmäiseksi erilaisen oppijan luottamusta omiin kykyihin täytyy lähteä rakentamaan pienin askelin. Ohjeistus opiskeltavaan asiaan tai tehtävään on laadittava selkokielellisesti ja yksityiskohtaisesti; työtehtävä on hyvä jakaa osiin. Opiskelijan kannustaminen ja rehellinen kritiikki ovat Antilan (2003, 126) mukaan ensiarvoisen tärkeitä ja motivoivia. Kiittäminen alisuoriutumisesta on Antilan mielestä opiskelijan mielistelyä, joka lopulta johtaa motivaation heikkenemiseen. Erilaisenkin oppijan on saatava tehdä työtä, jolla on merkitystä – erilainen puuhastelu ei nosta opiskelijan itsetuntoa. Opiskelijan motivaatio nousee, kun hän saa positiivista palautetta esimerkiksi oikeilta asiakkailta. Edelleen opiskelija huomaa itsekkin taitojensa lisääntymisen, kun hän tekee riittävän usein tiettyä työtehtävää. Jos vielä on mahdollista tehdä työ toisen opiskelijan kanssa, osaamiskokemus kaksinkertaistuu. (Mts. 127.)

Kotitalousyrittäjäkoulutuksessa erilaiset oppijat suorittavat kaikki samat opintokokonaisuudet kuin muutkin. Erilaiset oppijat ovat olleet osakkaina myös oppilaitoksen sisäisessä yrityksessä, osa tosin puolella työpanoksella. Osa erilaisista oppijoista on toiminut yrityksessä tuen turvin ja saanut puolet siitä voitosta, mitä koko työpanoksen tehneet ovat saaneet. Tietysti asiasta on sovittu jo yritystä perustettaessa opiskelijan ja koko ryhmän kesken.

Antila (2003, 128) kirjoittaa, että opiskelijan itsetunnon kohottaminen ei saa perustua ainoastaan suorituksiin. On arvostettava myös erilaisen oppijan täsmällisyyttä, kaunista hymyä, pirteää olemusta eli sitä hyvää, mitä opiskelijassa on. Aika usein erilainen oppija on joissakin asioissa esimerkillinen ja se on ihan hyvä kertoa hänelle. Jokaiselle ihmiselle on hyväksi kuulla joskus, missä hän on hyvä – se todella kohottaa itsetuntoa eikä johda ylpistymiseen, kunhan palaute annetaan aidosti.

Työssäoppimisjaksot ja ammattiosaamisen näytöt muodostavat usein suuren haasteen niin erilaiselle oppijalle kuin työssäoppimisen ohjaajallekin. Työssäoppimista tuetaan kotitalousyrittäjäkoulutuksessa niin, että opettaja ohjaa tavallista enemmän opiskelijaa työssäoppimisjakson alkuun. Samalla on mahdollisuus keskustella työpaikkaohjaajan ja opiskelijan kanssa opiskelijan tavoitteista, kehittämistarpeista, vahvuuksista ja oppimistehtävistä. Irja-leena Tikkasen (2003, 62 – 64) mukaan erilaisen oppijan työssäoppimisen ohjaajan tulisi saada koulutusta ja ohjausta niin opetussuunnitelman ja tavoitteiden toteuttamisessa kuin yksilöllisen oppimistyylinkin tunnistamisessa. Lisäksi ohjaajalla tulisi olla opettajan täysi tuki, psykologista silmää, arkijärkeä, empaattisuutta ja uskallusta antaa erilaiselle työssäoppijalle sopivasti vastuuta. Erilaisen oppijan, niin kuin muidenkin opiskelijoiden kohdalla, on tärkeintä, että ammattiosaamisen näytöissä opiskelija näyttää osaamisensa eikä osaamattomuuttaan. Merja Venho (2003, 69 – 71) korostaa, että erilaisen oppijan valmentamiseen ennen ammattiosaamisen näyttöä, tukemiseen ja ohjaamiseen sen aikana sekä näytön jälkeen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Edelleen Venho näkee parhaimpana vaihtoehtona sen, että erilainen oppija suorittaa näytöt tekemällä tuttuja työsuorituksia tutussa työympäristössä tuttujen ihmisten kanssa.

Loppujen lopuksi erilaisen oppijan yrittäjyyskasvatus ei poikkea yrittäjyyskasvatuksesta yleensä - päätavoitteet ja opetusmenetelmät ovat samat. Ne seikat, mitkä erottavat erilaisen oppijan yrittäjyyskasvatuksen muiden opiskelijoiden yrittäjyyskasvatuksesta ovat yksilölliset, mahdollisesti mukautetut tavoitteet sekä normaalia suurempi tuen ja ohjauksen tarve.

8 POHDINTA

Työelämässä ja muussa henkilökohtaisessa elämässä menestyvän kansalaisen ominaispiirteitä, niin nykyään kuin tulevaisuudessakin, ovat muun muassa vuorovaikutustaidot, itseohjautuvuus, oma-aloitteisuus ja vastuullisuus. Opetushallituksen antamissa opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteissa korostetaan samoja ominaisuuksia. Yhteisissä painotuksissa ja

kaikille aloille yhteisessä ydinosaamisessa mainitaan, että koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijalle valmiuksia yrittäjyyteen, vuorovaikutus- ja viestintätaitoihin sekä yhteistyö- ja ongelmaratkaisutaitoihin. Edelleen noita samoja ominaisuuksia pidetään yrittäjälle tärkeimpinä.

Kehittämishankkeeni aiheena oli yrittäjyyskasvatus kotitalousyrittäjäkoulutuksessa. Pää tavoitteena hankkeellani oli etsiä, löytää ja myös käytännön opetustyössä toteuttaa yrittäjyyteen kannustavia ja valmiuksia antavia opetusmenetelmiä. Vaikka kehittämishanke kohdistuu yrittäjyyskasvatukseen kotitalousyrittäjäkoulutuksessa, ovat kaikki menetelmät sovellettavissa mihin tahansa ammatilliseen perustutkintoon.

Yrittäjyyskasvatuksen käsitettä pohtiessani minulle selvisi jonkinlaiseksi johtajatuokseksi se, että yrittäjyyskäsitteestä riippuu yrittäjyyskasvatuksen sisältö, tavoitteet ja opetusmenetelmät. Kun yrittäjyys nähdään kokonaisvaltaisesti omaehtoisena, sisäisenä ja ulkoisena yrittäjyytenä, myös yrittäjyyskasvatus on kokonaisvaltaista ja läpi koulu- ja opiskeluajan kestävä, tulevaisuuteen suuntautuvaa kasvatusta, jossa ei eritellä milloin on kysymyksessä sisäinen ja milloin ulkoinen yrittäjyys.

Yrittäjyyteen kannustavista, yrittäjämäisissä opetusmenetelmissä korostuivat kaikkien yrittäjyyskasvatuksen asiantuntijoiden mukaan opiskelijalähtöiset, vuorovaikutteiset, toiminnalliset ja tekemällä toteutettavat menetelmät.

Yhtenä tärkeimmistä ja parhaimmista menetelmistä pidän Vuosi yrittäjänä – opetusohjelmaa, johon voi lähteä mukaan minkä tahansa koulutusalan opiskelija. Se, että kotitalousyrittäjäopiskelijoitamme emme voi pakottaa osallistumaan tuohon ohjelmaan, johtuu siitä, että opiskelijat maksavat itse osuutensa NY-yritykseen. Osuusmaksu on 10 – 40 euroa, ja joillekin opiskelijoille pieninkin maksu on liikaa. Oppilaitoksemme maksaa kuitenkin Nuori Yrittäjyys ry:lle rekisteröintimaksun, joka on 20 euroa opiskelijaa kohti. Tuon etuuden lisäksi markkinoimme Vuosi yrittäjänä –ohjelmaa sillä, että siitä saa suoritusmerkinnän kahdesta opintoviikosta vapaasti valittavia opintoja sekä NY-toimistolta todistuksen, jolla voi myöhemmin opiskelijan elämässä olla

merkitystä. Se, kuinka paljon NY-yrityksessä ansaitsee, riippuu aivan yrittäjistä itsestään. NY-yrityksessä toimivan opiskelijan verotettavaksi tulorajaksi on sovittu niin korkea summa, että täysipäiväisen opiskelijan on mahdoton siihen yltää.

Kehittämishanketta tehdessäni olen miettinyt, miten oppilaitosta voisi kehittää kohti yrittävää koulua. Yrittäjyyskasvatuksen lähtökohtana ja myös tavoitteena voisi olla oppilaitoksen toimintamuotojen kehittäminen. Tuolloin oppilaitoksessa pitäisi yhdessä sopia yhteiseen arvopohjaan perustuvasta toimintaideologiasta, jossa jokainen opettaja sitoutuu esimerkiksi yrittäjyyttä kehittäviin opetusmenetelmiin. Se, että jokainen opettaja voisi muuttaa opetuskäytäntöjään kohti yrittäjämäisempiä opetusmenetelmiä, ei tapahdu pakotettuna. Aina oppilaitoksen toimintakulttuuria kehitettäessä on välttämätöntä avoimesti pohtia ja keskustella asiasta; opettajien yhteistyötä, erilaisen näkemysten kuuntelemista, yhteistä suunnittelua ja yhteisiä päätöksiä tarvitaan asian eteenpäin viemiseksi. Se, että oppilaitosta yhdessä päätetään kehittää yrittäväksi kouluksi, ei saa kuitenkaan merkitä sitä, että jokainen opettaja veloitetaan opettamaan samalla kaavalla ja itselleen epätyypillisellä tavalla. Näen kuitenkin tärkeäksi sen, että oppilaitoksessa on jokin yhteinen näkemys ja sopimus yrittäjyyskasvatuksesta, koska silloin opiskelijoiden ei tarvitse olla ymmällään saman oppilaitoksen eri koulutusaloilla valitsevista erilaisista toimintatavoista ja periaatteista.

Eräs tätä kehittämishanketta tehdessäni oivaltamistani asioista on se, että yrittäjyyskasvatuksessa on enemmän kyse menetelmästä kuin sisällöstä. Tämä tarkoittaa sitä, että oppimistilanteita varten opettajan on tärkeämpää miettiä käyttämiään opetusmenetelmiä kuin tuntien sisältöä - ei ainakaan suunnitella ainoastaan sitä, mitä opettaa. Jotta opetettavasta asiasta riippumatta opetusmenetelmät olisivat yrittäjämäiset, on opettajan tunnettava opiskelijat ryhmänä ja yksilöinä. Opiskelijaryhmän muodostavat hyvinkin erilaiset yksilöt, joilla jokaisella on erilaisia tapoja oppia, erilaisia oppimiskokemuksia ja erilaisia elämäntilanteita, jotka kaikki vaikuttavat tunnin kulkuun ja oppimistuloksiin. Sen lisäksi, että opettaja oppimistilannetta suunnitellessaan miettii eri opetusmenetelmiä – periaatteella, että jokaisella opiskelijalla

on mahdollisuus oppia – hänellä on oltava myös tilannetajua muuttaa tarvittaessa suunnitelmiaan. Siinäpä asia, jota ei luultavasti opettajakaan voi oppia muuten kuin yrittämällä. Opettajan yrittäjämäinen toiminta on hyvänä mallina opiskelijoille.

*”Yrittäjyys on halutun todellisuuden luomista.
Tavoitteena ei ole uusi eilinen, vaan itse valittu
ja tehty huomina.”*

LÄHTEET

Erityisopetussuunnitelma. Ähtärin ammatti-instituutti. 2007.

Jahnukainen, M. & Pynnönen, P. (toim.) 2003. Ammatillisen erityisopetuksen kentällä. Hämeen ammattikorkeakoulu. Ammatillinen opettajakorkeakoulu. Hämeenlinna.

Kansikas, J. 2007. Kasva yrittäjyyteen. Jyväskylä: Talentum.

Kinnunen, E. 2007. Opetusneuvos, Opetushallitus. Puheenvuoro Yrittäjyyskasvatus 2007 –konferenssissa Seinäjoella 18.01.2007.

Koiranen, M. & Peltonen, M. 1995. Yrittäjyyskasvatus. Tammer-Paino: Konetuumat.

Kotitalous- ja kuluttajapalvelujen perustutkinto 2000. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Opetushallitus. Hakapaino: Helsinki.

Kotitalouspalvelujen koulutusohjelman (kotitalousyrittäjän) opetussuunnitelma. Ähtärin ammatti-instituutti. 2007.

Ladonlahti, T., Naukkarinen, A. & Vehmas, S. (toim). 2001. Poikkeava vai erityinen? Erityispedagogiikan ulottuvuudet. Jyväskylä: Atena.

Luukkainen, O. & Wuorinen, J. 2002. Yrittävä elämänsenne. Jyväskylä: PS-kustannus.

Paajanen, P. 2001. Yrittäjyyskasvattaja. Ammatikorkeakoulun hallinnon ja kaupan alan opettajien näkemykset itsestään ja työstään yrittäjyyskasvattajana. Jyväskylä Studies in Business and Economics, 16. Jyväskylän yliopisto.

Rantanen, E. & Vehviläinen, J. 2007. Kannattavaa opiskelua? – Opintojen keskeyttäminen ammatillisissa oppilaitoksissa. Opetushallitus. Helsinki: Edita Prima.

Remes, L. 2007. Yrittäjyyskasvatuksen määrittelyä. Artikkelikäsikirjoitus. http://www.uta.fi/entrenet/hankerekisteri/hanke3_remes2.htm. Viitattu 29.08.2007.

Ristimäki, K. 2004. Yrittäjyyskasvatus. Hamina: Yrityssanoma.

Utriainen, V. 2003. Yrittäjyyskasvatusta käytännössä. Esimerkkejä ja kokemuksia Yrittäjyys ja kunnat –hankkeessa. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.

Vuorinen, I. 2005. Tuhat tapaa opettaa. 7. painos. Vammala: Resurssi.

http://tievie.oulu.fi/verkkopedagogiikka/luku_6/ongelmakeskeinen.htm. Viitattu 15.11.2006.

[http://verkkoluotsi.chydenius.fi/salatutsivut/pedagoginen/didaktiset ...](http://verkkoluotsi.chydenius.fi/salatutsivut/pedagoginen/didaktiset...) Viitattu 04.09.2007.

www.4h.fi/nuorten_sivut/koulutukset_ja_kurssit/4h-yrittaja Viitattu 03.10.2007.

www.epliitto.fi Viitattu 25.02.2007.

www.minedu.fi Viitattu 25.02.2007.

www.nuoriyrittajyys.fi. Viitattu 12.09.2007.

www.valtioneuvosto.fi Viitattu 25.02.2007.